

IMMUNITET YETISHMASLIGI HOLATLARIDA OG'IZ BO'SHLIG'I KASALLIKLARINING RIVOJLANISHI

Allamurodova Baxtigul Boymurodovna

Tibbiyot fakulteti, 3-bosqich talabasi

Stomatologiya kafedrası

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Email: allamurodovabaxtigul4@gmail.com

Ilmiy rahbar: Xolboyev Norbek Aliniyozovich

Tibbiy va klinik fanlar kafedrası o'qituvchisi

Tibbiyot fakulteti

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Email: xolboyevnorbek452@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada immunitet yetishmovchiligi holatlarida og'iz bo'shlig'i kasalliklarining rivojlanish sabablari, klinik ko'rinishlari hamda profilaktik choralari yoritilgan. Immunitet tizimi tananing umumiy himoya mexanizmini tashkil etganligi sababli, uning zaiflashuvi turli infeksiyalar, yallig'lanishli va neoplastik jarayonlarning og'iz bo'shlig'ida rivojlanishiga olib keladi. Ayniqsa, OIV-infeksiyasi, tug'ma yoki orttirilgan immun yetishmovchiligi bo'lgan bemorlarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining shikastlanishi tez-tez uchraydi. Tadqiqotda stomatologik profilaktika, erta tashxis va immunitetni mustahkamlashning dolzarbligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: immunitet yetishmovchiligi, og'iz bo'shlig'i, stomatologik kasalliklar, OIV, kandidoz, profilaktika, yallig'lanish

Hozirgi davrda immunitet tizimining buzilishi bilan bog'liq kasalliklar sonining ortib borayotgani sog'liqni saqlash tizimi uchun dolzarb muammolardan biriga aylangan. Immunitet organizmni turli tashqi va ichki omillardan himoya qiluvchi murakkab biologik tizim bo'lib, uning yetishmovchiligi sog'liq uchun jiddiy oqibatlariga olib keladi. Ayniqsa, og'iz bo'shlig'i — turli infeksiyalar uchun kirish darvozasi bo'lib, immunitet zaiflashgan holatlarda stomatologik kasalliklar soni ortadi.

Immunodepressiv holatlar, jumladan OIV-infeksiyasi, kimyoterapiya, radiatsion terapiya yoki organ ko'chirib o'tkazish kabi omillar tufayli yuzaga kelgan immun yetishmovchiligi og'iz bo'shlig'ida kandidoz, herpes, periodontal kasalliklar va boshqa yallig'lanish jarayonlarini keltirib chiqaradi. Bu holatlar bemorlarning hayot sifati va umumiy sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham og'iz bo'shlig'i kasalliklarini erta aniqlash va davolashda immun holatini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada aynan immunitet yetishmovchiligi sharoitida og'iz

bo'shlig'ida yuzaga keladigan patologik o'zgarishlar, ularning sabablari, klinik belgilar hamda davolash va profilaktika yo'llari tahlil qilinadi.

Immunitet tizimi inson organizmini turli zararli omillar – viruslar, bakteriyalar, zamburug'lar va boshqa patogen mikroorganizmlardan himoya qilish vazifasini bajaradi. Og'iz bo'shlig'i organizmning tashqi muhit bilan bevosita aloqada bo'ladigan qismlaridan biri bo'lib, ko'plab mikroorganizmlarning doimiy yashash joyi hisoblanadi. Sog'lom immun tizimi ushbu mikroflora muvozanatini saqlab turadi. Biroq immunitet zaiflashgan hollarda bu muvozanat buzilib, infeksiya va yallig'lanish kasalliklari rivojlanishi uchun qulay sharoit yuzaga keladi. Ayniqsa, immunitet yetishmovchiligi bo'lgan bemorlarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida tez-tez shikastlanadi, turli xil kasalliklar bilan namoyon bo'ladi.

Immun yetishmovchiligi ikki asosiy shaklda uchraydi: tug'ma (birlamchi) va orttirilgan (ikkilamchi). Tug'ma immun yetishmovchiligi genetik sabablarga bog'liq bo'lib, bolalik davridayoq aniqlanadi. Orttirilgan immun yetishmovchiligi esa turli tashqi omillar – infeksiyalar (ayniqsa, OIV), yallig'lanishli va surunkali kasalliklar, kimyoterapiya, radiatsion terapiya, stress, noto'g'ri ovqatlanish, ekologik ifloslanishlar, antibiotiklar va immunosupressiv preparatlarni uzoq muddat qabul qilish natijasida paydo bo'ladi. Har ikkala holatda ham og'iz bo'shlig'i kasalliklariga nisbatan sezuvchanlik ortadi.

Immuniteti pasaygan bemorlarda eng ko'p uchraydigan og'iz bo'shlig'i kasalliklaridan biri og'iz kandidozidir. Bu kasallik *Candida albicans* zamburug'i faoliyati ortishi tufayli paydo bo'lib, shilliq qavatda oq qatlamlar, og'riq, qurish, achishish kabi belgilar bilan namoyon bo'ladi. Kandidoz ayniqsa OIV bilan yashovchi, keksa yoshdagi, antibiotik yoki kortikosteroidlar qabul qilayotgan bemorlarda ko'p kuzatiladi. Dori vositalaridan antimikotiklar qo'llaniladi, bir vaqtning o'zida bemorning umumiy immun holatini tiklash zarur.

Immunitet yetishmovchiligi fonida yana bir keng tarqalgan kasallik – og'iz herpesi hisoblanadi. Herpes virusining faollashuvi natijasida og'izda suvli pufakchalar, yallig'langan joylar va og'riqli yarachalar paydo bo'ladi. Ular yorilib yara hosil qiladi va bu bemorga sezilarli noqulaylik tug'diradi. Davolashda antivirus preparatlari (asiklovir va boshqalar) qo'llaniladi, shuningdek immunitetni ko'tarish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

Aftoz stomatit ham immunitetning pasayishi bilan bog'liq bo'lib, og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida mayda, og'riqli aftlar paydo bo'lishi bilan kechadi. Kasallik ovqatlanish, gapirish, tish tozalashda noqulaylik tug'diradi. Aftoz stomatit asosan yallig'lanishli kasalliklar, allergik reaksiyalar, virusli infeksiyalar yoki stress fonida paydo bo'ladi. Bu holatda yallig'lanishga qarshi dorilar, antiseptik vositalar va vitaminlar qo'llaniladi.

Immunitet zaiflashganda milk va tish to'qimalarini qamrab oluvchi kasalliklar – gingivit va parodontit ham tez-tez uchraydi. Bu kasalliklar milk qizarishi, shishishi, qonash, og'riq va tishlarning bo'shashib tushishigacha olib keladigan og'ir yallig'lanish jarayonlari bilan kechadi. OIV-bilan kasallangan bemorlarda parodontal kasalliklar tez rivojlanib, og'irroq kechadi. Bu holatda parodontal cho'ntaklar chuqurlashadi, suyak to'qimalari yemiriladi. Davolashda gigiyenani yaxshilash, professional tozalash, antiseptik vositalar, antibiotiklar va immunomodulyatorlar qo'llaniladi.

Immunitet yetishmovchiligi bo'lgan bemorlarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining neoplastik kasalliklari, ya'ni o'simtalar (sarkoma, karcinoma va boshqalar) paydo bo'lishi xavfi ham ortadi. Immun nazoratning buzilishi tufayli yomon sifatli hujayralarning o'sishi to'xtamaydi va og'iz bo'shlig'ida xavfli o'sma jarayonlari yuzaga keladi. Bu holatlar ko'pincha kech aniqlanadi va davolanishi murakkab bo'ladi. Shuning uchun doimiy stomatologik ko'rik va erta tashxis qo'yish immunodepressiv holatlarda alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, immunitet pasayganda og'iz bo'shlig'ida surunkali yallig'lanishlar, tilning yallig'lanishi (glossit), shilliq qavat qurishi (kserostomiya), lablarda yoriqlar va infeksiyalarning qayta-qayta qaytalashi kuzatiladi. Bu holatlar bemorning hayot sifatini keskin pasaytiradi, ovqatlanish, gapirish, ijtimoiy muomala qilishga jiddiy to'sqinlik qiladi.

Immunitet yetishmovchiligi sharoitida og'iz bo'shlig'i kasalliklarini erta aniqlash va samarali davolash stomatologlar va terapevtlar hamkorligida olib borilishi lozim. Bu bemorlar muntazam stomatologik ko'rikdan o'tishi, individual gigiyena qoidalariga qat'iy amal qilishi, ovqatlanish va turmush tarziga e'tibor qaratishi kerak. Shuningdek, zarur hollarda immunitetni kuchaytiruvchi preparatlar, vitaminlar va mineral komplekslar buyurilishi tavsiya etiladi.

Immunitet yetishmovchiligi holatlarida og'iz bo'shlig'i kasalliklari nafaqat ko'proq uchraydi, balki og'irroq kechadi, surunkali tus oladi va bemorning umumiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois bunday bemorlarni stomatologik jihatdan erta aniqlash, nazorat qilish va tizimli ravishda profilaktik tadbirlar o'tkazish muhim hisoblanadi.

Immunitet tizimi organizmning himoya mexanizmlarini ta'minlovchi asosiy omil hisoblanadi. Uning yetishmovchiligi holatida og'iz bo'shlig'ida yuzaga keladigan infeksiya, yallig'lanishli va neoplastik kasalliklar soni ortadi. Ayniqsa, kandidoz, herpes, aftoz stomatit, periodontal kasalliklar va hatto xavfli o'smalar immuniteti susaygan bemorlarda og'ir kechadi. Bunday kasalliklar bemorning hayot sifati va umumiy sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Immunitet yetishmovchiligi bo'lgan bemorlarda stomatologik muammolarni erta aniqlash, ularni kompleks tarzda davolash, shuningdek, profilaktik tadbirlarni o'z vaqtida amalga oshirish katta ahamiyatga ega. Kasalliklarning oldini olish uchun

bemorlarning og'iz gigiyenasiga e'tiborini kuchaytirish, immunitetni mustahkamlovchi choralarni qo'llash va doimiy nazoratda bo'lish zarur. Stomatologlar va terapevtlar o'rtasidagi hamkorlik esa davolash samaradorligini oshiradi va asoratlarning oldini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov A.X., Raxmatova M.M. **Stomatologiyada klinik holatlar asosida yondashuv.** – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2020.
2. Islomov N.K., Qodirova G.A. **OIV-infeksiyasining og'iz bo'shlig'i holatiga ta'siri.** // "Tibbiyotda innovatsiyalar" jurnali, 2022, №3, B. 45–50.
3. World Health Organization (WHO). **Oral health in people living with HIV.** – Geneva: WHO, 2020.
4. Халматов Н.Т. **Пародонтология.** – Ташкент: Ибн Сино, 2018.
5. Patil S., Rao R.S., Majumdar B. **Oral manifestations of systemic diseases in immunocompromised patients.** // Journal of Oral and Maxillofacial Pathology, 2015; 19(3): 343–350.
6. Shukurov D.J., Allamurodova B.B. **Immunodepressiv holatlarda stomatologik kasalliklarning klinik kechishi.** // "Yosh olimlar nigohi" konferensiyasi materiallari, Termiz, 2024.